

Kapittel 4.1.1.2 Familien Lauvdal

Torgeir Lauvdal kom til Vardal i 1900 som nyutdannet lærer. Han giftet seg med Anna Neraasen, og de fikk åtte barn. Anna og Torgeir ble boende i Vardal til de døde, og familien skulle få stor betydning for bygda.

Anna Mathilde Edwardsdatter Neraasen (1877-1964)

Anna var datter av Helene Andreasdatter (1843-1916) og Edvard Mathiassen Hommelstad (1857-). Edvard var selveier på Neråsen og «handelsmann i klædesvare, blik osv.» De hadde også datteren Oline Marie (1883-1935) som giftet seg med Thorvald Brateng fra Snerthingdal. Det ble Oline og Thorvald som tok over Neråsen, men de beholdt garden i bare ett år. Anna hadde odelsretten og kunne ha tatt over Neråsen, men fikk i stedet et liv som lærerkone.

Torgeir Lauvdal (1880-1971)

Han ble døpt Targjei Løvdal og var sønn av Ingebjørg Jørundsdatter Rinden (1845-) og Aadne Tarjeson Løvdal (1854-). Faren kalte seg i 1891 Lauvdal, mens han i 1900 het Løvdal. Han var da gardbruker på Kleven i Fyresdal. Læreren som kom til Åslendet i 1900 kalte seg Torgeir Lauvdal og ble hetende dette for ettertiden. Han ble ansatt i Vardal for å betjene skolene i kretsene Sollien og Glæstad og fikk losji hos familien på Neråsen. Husets unge datter Anna lot seg snart sjarmere av den enda yngre og karismatiske læreren. De giftet seg i romjula 1901, og deres førstefødte, Helene Ingeborg ble født i april året etter.

Torgeir Lauvdal kom rett fra fullført utdanning ved Notodden seminar som var datidens lærerskole, organisert av Indremisjonen. I skriftet «Minner frå mitt liv» forteller han at han var 18 år, da han kom til Notodden. Lærere var Bernt Støylen og Peter Hognestad som begge senere ble biskoper. De la stor vekt på at undervisningen skulle preges av streng, ortodoks kristendoms lære. Lauvdal var vant med en friere og gladere form og forteller at han lenge slet med disse motsetningene. Han valgte å lese teologisk og filosofisk litteratur for å finne sitt religiøse ståsted. Det ble til at han gjorde det så enkelt som mulig ved å velge Albert Schweizers valgspråk: «Ærefrykt for livet».

Før lærerskolen hadde han fått med seg et opphold på folkehøgskolen i Seljord. Denne ble drevet av Viggo Ullmann som var nynorskmann og stortingspolitiker for Venstre. Han drev folkehøgskoler en rekke steder før han slo seg til i Seljord. Ullmann var pasifist og en kjent folketaler med radikale synspunkter. Hans arbeid med folkeopplysning må ha inspirert Torgeir Lauvdal i sin livsgjerning.

Opplegget ved skolene i Åslendet var at elevene fra alle sju alderstrinn var samlet samme dag, tre dager i uken, på hver skole. Lauvdal fortalte i et intervju at det i hans tid var 7-8 elever ved Glæstad, 12-14 ved Sollien. I Glæstad krets hadde skolen tilhold på Nordengen. Avstanden dit var seks kilometer og til Sollien to. Disse strekningene måtte den unge læreren trafikkere annenhver dag i vegløst skogsterreng, sommer som vinter. Noen har gjort et poeng av dette, men mange elever hadde vel like lang skoleveg. Årslønn for dette arbeidet var 513 kroner. I 1906 ble han forflyttet til Lundstein skole. Der fulgte bolig med stillingen, og kortere kunne ikke arbeidsvegen bli. Etter nye seks år kom han til Haug skole, hvor han i tillegg til lærerstillingen ble tilsatt som klokker i Varda kirke. Tilhørende til stillingen var klokkergarden med sine 35 mål dyrket mark som grunnlag for egen besetning og matproduksjon. Arealene var tilstrekkelige til å holde en hest og fire kyr. Den geskjeftige hadde mange interesser utover arbeidet som krevde hans tid. Det ble Anna og barna som måtte ta det meste av arbeidet på bruket.

Mange barn

Da Anna og Torgeir ankom klokkergarden i 1912 hadde de med seg barna Helene, f. 1902, Aslaug, f. 1903, Marie, f. 1905, Emma, f. 1907 og Torbjørg, f. 1909. I klokkergarden kom Arne, f. 1914, Synnøve, f. 1916 og Torgeir, f. 1919 til verden. Etterkommerne har beskrevet Lauvdal som en streng, men fjern, familiefar som oftest stengte seg inne i sin egen verden av allsidige interesser. Det ble Anna som tok de tyngste takene både ute og inne. Men alle barna fikk etter hvert oppleve faren som lærer.

Læreren

Arne Lauvdal karakteriserte faren som lærer slik: *«Far ble ansett som en dyktig, men streng lærer med autoritet der han tronet på sitt store selvlagde kateter med to trappetrinn over golvet og spyttbakk ved siden av den utskårne, skinnbetrukne «tronstolen». Ved siden av skolearbeidet lærte han også elevene å opptre og underholde ved festlige anledninger, som ved 17. mai-tilstelninger og juletreffester. Det var korsang, deklamasjon, opplesning og framføring av små skuespill».*

Avisen Vestopland hadde i 1925 en omtale av Lauvdal i forbindelse med at han hadde vært lærer i Vardal i 25 år og skrev blant annet: *«Som den interesserte mand Lauvdal er, har han nedlagt et stort og frugtbringende arbeide som lærer i Vardal. Han har alltid evnet at bringe liv og fart over skolearbeidet. Og de som gjennom aarene har paahørt hans undervisning har ikke kunnet undgaa at lægge merke til hvorledes denne er blit styrket ved at lægges saa nær op til det praktiske liv som vel mulig».*

Ove Lindalen (1934-2024) gikk på Haug skole og hadde Lauvdal som lærer. Vinteren 1945 skulle det holdes skoleskirenn i Styggdalsbakken. Ove var en dyktig og ivrig skihopper og ba Lauvdal om å få lov til å trene i bakken i skoletiden. Dette fikk han ikke lov til. Men, med hjertet i halsen, stakk han av sammen med et par kamerater for å trene. Til deres store forskrekkelse kom læreren etter, og de fryktet det verste. Lauvdal var kjent for sin store interesse for skisporten og ville gjerne at Haug skole skulle gjøre det bra i skoleskirennen. Han tok det hele med godt humør, og guttene slapp med skrekken.

Bygdebok for Vardal

Torgeir Lauvdal skal tidlig ha vært opptatt av bygdehistorie. Avisen Vestopland forteller i 1925 om dette: *«Paavirket av hjembygdens (Fyresdal) sterke nationale bondekultur fik han tidlig øinene op for for at den opvoksende slægt burde ta vare på fedrearven ved at samle paa oplysninger om liv og sæd og skik i gamle dager – og efter at han hadde slaat til lyd for at Vardals historie burde utgis i en bygdebok, har han utført et stort samlerarbeide – dels ved at gaa omkring hos de gamle og nedtegne deres beretninger fra gammel tid – dels ved hjælp av private og offentlige midler at besørge avskrevet alt som fandtes av interesse for bygden – i arkivene».*

Lauvdal fikk i 1917 i oppdrag å skrive bygdebøker for Vardal. Kommunen skulle være oppdragsgiver. I 1930 var arbeidet kommet langt, og forfatteren ble intervjuet i avisen Velgeren. Det var klart for en første utgivelse av deler av stoffet i form av hefter: *«Dette med bygdehistorie er en forholdsvis ny foreteelse, og de som hittil har arbeidet på dette område må vel nærmest karakteriseres som banebrytere. I almindelig omdømme er historiske forskere blitt sett på som særlinge, upraktiske mennesker, som heller gravet seg ned blant støvete protokoller enn de fulgte det rikt pulserende liv i dag.*

Lauvdal er så visst ingen upraktisk mann, ingen drømmer. Hans interesser spenner vidt . Fra det åndelige og kulturelle til det rent praktiske».

Lauvdal fortalte at initiativet til bygdebøkene kom fra bygdebokkomiteen i Biri som ønsket at også Vardal måtte komme i gang med arbeidet:

- *Herredsstyret fulgte henstillingen, og man valgte mig til å forestå arbeidet. Det var i 1917 jeg fikk dette oppdraget.*
- *Men hadde De ikke arbeidet med bygdehistorie før?*
- *Ikke det spor.*
- *Da har det vært et slitsom hverv?*

- *Ja, jeg hadde jo alltid hatt en levende interesse for historie, det var mitt gildeste studium. Og så hadde jeg lest en hel del bygdehistorier og lokalhistoriske verker.*

Det ble oppnevnt en komite for prosjektet, bestående av bygdens beste menn. Ingen kvinner eller folk av lavere byrd fikk plass i dette kollegiet. For å kunne komme riktig i gang tok Lauvdal et kurs på Hamar som var ledet av den kjente folkelivsgranskeren Knut Liestøl. Dette ga grunnlag for den nødvendige systematikken for bøkene. Til å begynne med var arbeidet lagt opp til å skje i fellesskap i møter. Ganske snart viste det seg at dette var svært ineffektivt, og forfatteren foretrakk å arbeide alene. Som faglig støtte bisto den anerkjente professor Olaf Kolsrud med søk og avskrifter i sentrale arkiver. Lauvdal selv gjennomgikk kommunale arkiver, prestearkiver og lokale aviser. En rekke andre trykte og utrykte kilder ble også gjennomgått, og han transkriberte selv og skrev av skiftebrevene fr Vardal. Innsamlingsarbeidet var stort sett fullført i 1925. Et møysommelig og langvarig skrivearbeid gjensto. I bøkene er en del av kapitlene skrevet av fagfolk, og her er forfatterens navn angitt. Alle kapitler der navn ikke er angitt er skrevet av Lauvdal selv.

Det var ikke avtalt noen godtgjørelse for oppdraget. Sønnen Arne forteller at faren hadde liten sans for penger og materielle goder. Han røpet heller aldri noe om økonomien omkring bygdebøkene, men det ble antatt at han hadde hatt mange personlige utlegg. For å komme seg rundt i bygda for informasjonsinnhenting, benyttet han seg av en Harley Davidson motorsykel modell 1919 med sidevogn. Denne ble også et populært framkomstmiddel for komme seg på fisketurer. Det fortelles at Lauvdal benyttet seg av skoleelevene for å skaffe stoff. Han sendte med dem lapper med oppgaver hvor de ble pålagt å spørre besteforeldre og andre gamle om temaer som var viktige for bøkene. I 1937 var arbeidet med bygdebøkene avsluttet. Det tok imidlertid lang tid før bøkene ble trykket, og først 1. juni 1942 kunne avisen Vestopland meddele at første bind var i salg.

Bygdebok for Snertingdal

100-årsjubileet i 1914 for Norges grunnlov ga mange steder støtet til utvikling av bygdebøker. Fra lokalhistorisk hold gikk det ut over hele landet en appell hvor det blant annet het: *«Bygdefolk og byfolk har ikke råd til lenger å unnvære det rike og stimulerende tilskudd i opplysning og kultur som lokalhistorie kan gi ved sin evne til å vekke pietet for minner, aktelse for fedres arbeid, syn for sammenheng i utviklingen, ved å styrke slektsfølelse, hjemfølelse og fedrelandskjærlighet, knytte ung og gammel fastere til hjemmets egn og fedres land».*

Denne appellen fenget mange, og det var Peder Fladlien i Snertingdal som først startet innsamlingsarbeidet for en bygdebok. Han henstilte til formannskapene i Snertingdal og Biri å utnevne komiteer for arbeidet, hvilket ble gjort. De satte i gang arbeidet som i stor grad besto i arkivsøk og avskrifter av dokumenter. Dette krevde ekspertise som kostet penger. Arbeidet var omfattende, og tilgangen på økonomiske midler var skral. Det gikk derfor mer enn 30 år før en så seg i stand til å påbegynne arbeidet med selve bygdeboka. Da hadde kommunene, banker, firmaer og private smått om senn bidratt med de nødvendige økonomiske midlene. Det måtte ansettes en redaktør, og valget falt på Torgeir Lauvdal som noen år tidligere hadde fullført arbeidet med Vardal Bygdebok.

Godt og vel pensjonist var han, men sprek i kropp og sinn med tilstrekkelig motivasjon og energi til å gå på en ny bokmaraton. Lauvdal begynte arbeidet i 1949 med å reise i de aktuelle bygdene for å samle opplysninger og bli kjent med bygdefolket og lokale forhold. Der han reiste, sørget han for forhåndssalg av bokverket. Da den flere uker lange turneen var over, hadde han oppnådd mer enn 500 bestillinger. For Lauvdal ble arbeidet denne gang betydelig lettere, ved at det i mange år var blitt samlet stoff og besørget avskrifter. Redaktøren hadde sin solide erfaring å bygge på, og kilder og nøkkelpersoner innen de forskjellige fagområder var lett tilgjengelige. Første bind kunne dermed utgis så tidlig som i 1951. I 1954 kom tredje og siste del av bygdeboka.

Radiokåseriene

I 1955 og 1956 holdt Torgeir Lauvdal en rekke kåserier over svært varierte emner i Rikskringkastingen.

10.07.1955

Det var en gang en husmann

Om husmenn i innlandsbygdene og deres levekår

15.10.1955

Gamlepresten

Om Peter Blom som var prest i Valldal og prest og prost i Vardal

17.07.1956

Då mangein hest vart sprengd og magein kar dengd

Om gammel ættehistorie fra Telemark med hestekamper og blodhevn

27.10.1956

Da Askeladden med sjumilsstøvlene kom

Om bilens historie, den første bilen i Gjøvik, rutebiltrafikk i Gudbrandsdalen og muntre historier fra bilens barndom.

Barna til Anna og Torgeir Lauvdal

1. Helene Ingeborg Lauvdal (1902-1996)

Helene tok lærerskolen på Hamar i 1923-1925. I 1926 ble hun ansatt som lærer i Vardal med én klasse i henholdsvis Blomhaug og Vindingstad skoler. I perioden 1934 til 1945 arbeidet hun ved skolen i Mustad krets. I 1949 ble hun ansatt ved Haug skole. Helene kom da fra Bø i Vesterålen. Hun bodde og arbeidet på skolen til den ble nedlagt i 1964. Hun flyttet da til Holme hvor foreldrene bodde. De siste årene av livet bodde hun i en omsorgsleilighet i Gjøvik. Hun var ikke gift og hadde ikke barn.

Etter at hun var blitt gammel skrev Helene ned minnene fra krigshandlingene i Vardal i april 1940: *«Jeg hadde den gang skole i Vindingstad og Mustadroa. Skolene ble det stopp med for en stund. Alt ble jo så vanskelig og rotete. Jeg dro hjem til mine foreldre på Haug skole og var der. Noen planer for evakuering fantes ikke. Folk fra Hundalen og Gjøvik tok med høyest nødvendige ting og rømte til slekt og venner ut over bygda for å komme i sikkerhet, trodde de da. Men det var mye tryggere der de kom fra. Der var det rolig og ingen motstand»*. I den detaljerte historien forteller hun at Haug skole ble gjort til lasarett, og at hun sammen med en annen dame ble satt til å betjene dette. De stelte de sårede så godt det lot seg gjøre, men noen kunne ikke reddes.

2. Aslaug Marie Lauvdal (1903-1989)

Som ung kom Aslaug i arbeid som innepike hos Ragna og Kristian Braastad på Nedre Braastad. I 1931 forlovet hun seg med Petter Skjerven (1898-1989) som da var ansatt i A/S Vardal Rev og Mink. Pelsfarmen lå på By hos Petters onkel Ludvig Skjerven. Ludvig og Torgeir Lauvdal var kompanjonger i denne virksomheten, og det kan være slik forbindelsen mellom Aslaug og Petter oppsto. I 1934 kjøpte de Drogseth søndre i Snertingdal. Selger var Kristian Vårnes. Det ble tungt arbeid med vanstelt jord til å begynne med, og økonomien var skral. Framover til krigsutbruddet bedret forholdene seg og de så lysere på tilværelsen. I 1937 fikk de sønnen Erik som skulle bli deres eneste barn.

Petter engasjerte seg i organisasjonsarbeidet i bygda og ble snart innvalgt som formann i Bondelaget. Da krigen kom, og okkupasjonsmyndighetene presset på for å nazifisere Bondelaget, la Petter ned formannsvervet. Etter frigjøringen tok han opp igjen vervet. Sønnen Erik ønsket ikke å ta over Drogseth, og garden ble i 1962 solgt til Oppland Skogselskap.

3. Marie Mathilde Lauvdal (1905-1992)

Marie valgte å være omsorgsperson for sine foreldre, og bodde sammen med dem så lenge de levde. Hun deltok i foreningslivet i bygda, og spesielt var det Haug misjonsforening som fikk glede av hennes innsats.

4. Emma Amalie Lauvdal (1907-1989)

Emma giftet seg i 1937 med Johan Børstad (1893-1993), gardbruker på Børstad i Vardal. Han var sønn av Karen og Hans Børstad. Emma og Johan valgte å feire bryllupet på Hamar. Johan tok over garden i 1923 etter faren. Emma og Johan fikk ikke barn, så Børstad ble i 1951 overdratt til Johans bror, Ivar Børstad (1904-1984). Ivar var gift med Anne Johnsrud (1915-2002) fra Bærum. I 1948 fikk de sønnen Trond som tok over garden i 1974. Etter krigen ble Børstad bortforpaktet til Ivar Skøyenengen fra Snertingdal til Anne og Ivar tok over i 1951. De flyttet inn i vestre ende av hovedbygningen, mens Emma og Johan bodde i østre ende. Mellom leilighetene lå storstua som var til felles avbenyttelse.

I likhet med andre gardsbruk hadde Børstad mange arbeidsfolk før mekanisering av jordbruket skjød fart. Under krigen var det 4-5 ansatte som arbeidet på garden om sommeren og i skogen om vinteren. De hadde også egen fjøsrøker. Til hjelp i huset hadde Emma «innejinte». I årene 1942 til 1944 hadde Elfrida Evensen, g. Rossing (1928-2022) denne rollen. I 2003 skrev hun en detaljert og fin historie om livet på garden i den tiden hun var der. Elfrida var bare 14 år da hun begynte, men fikk raskt voksne oppgaver, og stortrivdes med det. Når røkeren hadde frihelg, måtte hun trå til sammen med en av gardskarene. Emma hadde deltidsjobb ved Forsyningsnemda på Gjøvik. Når hun var borte, måtte Elfrida sørge for matservering til fem-seks sultne karer. Ellers gikk det i brødbaking, strømpestopping og lapping. Maten på Børstad var rikelig og god, særlig middagen. Elfrida fikk opplæring i arbeidet som skulle gjøres og understreker i årbokartikkelen hvor snill og hjelpsom Emma var mot alle. Med oppveksten i Klokkergarden hadde hun måttet lære alt som skulle gjøres på en gard og deltok i arbeidet ute og inne.

5. Torbjørg Alvilde Lauvdal (1909-1995)

Torbjørg giftet seg i 1947 med Kristian Anseth (1920-1997) som var herredskasserer i Lesja. Senere var han formannskapssekretær. Foreldrene var Johan Toresen Anseth og Ingeborg Kristensdatter. Johan var snekker av yrke. Kristian var født på Anseth, men familien flyttet til Knipen. Kristian hadde søsknene Tore, f. 1921, Elsa, f. 1924, Åsmund, 1927 og Ivar, f. 1934. Torbjørg og Kristian fikk sønnene Johan Torgeir, f. 1948 og Arne Ingar, f. 1950.

6. Arne Edvard Lauvdal (1914-2012)

Arne var blant sin tids privilegerte som fikk utdanning. I 1934 tok han eksamen ved Skiensfjordens Tekniske Skole på elektrolinjen. Senere ble det treårig teknisk utdanning i Tyskland som ble avsluttet i 1939. Tilbake i Norge fikk han ganske snart ansettelse i ingeniørfirmaet Strætkvern på Hamar. Arne var godt kjent med Skjerven-familien, idet søsteren Aslaug var gift med Petter Skjerven. Arne fant tonen med Ingrid Skjerven (1911-2011), og de giftet seg på Lillehammer i romjula i 1942. Da tvillingene Tore og Terje ble født i 1946 bodde familien på Hamar. I 1947 flyttet de til Gjøvik hvor Arne kjøpte installasjonsfirmaet Gjøvik Elektriske sammen med Haldor Berge som noen år tidligere hadde solgt Mæhlum i Vardal.

I 1950 kjøpte Arne Lauvdal tomt, Holme, av svogeren Johan Børstad. Arnes søstre, Torbjørg og Marie, kjøpte i 1948 tomt på Høyenhall av Klara Markeng, som var enke etter Ole Markeng. Søstrene makeskiftet tomt med Arne, slik at de ble eiere av Holme. Ingrid og Arne Lauvdal bygde en tomannsbolig på tomta de kalte Opheim, slik at de og Arnes aldrende foreldre fikk hver sin leilighet. Moren Anna fant seg aldri til rette, og det ble til at hun og Torgeir flyttet til Holme. Blant alle søstrene var også Helene som var lærer på Haug skole. Der hadde hun egen leilighet, men flyttet til Holme som pensjonist. Torbjørg giftet seg med Kristian Anseth og flyttet til Lesja.

7. Synnøve Lauvdal (1916-)

Synnøve giftet seg i 1952 med Helge Petersen fra Charlottenlund i Danmark hvor de også bosatte seg.

8. Torgeir Lauvdal (1919-2002)

Som sin far valgte Torgeir læreryrket. Som cand. philol. ble han i 1951 ansatt ved Brumunddal realskole. Skolen ble i 1956 interkommunal idet den fra dette året dekket kommunene Ringsaker, Furnes og Nes. Torgeir Lauvdal ble ansatt som rektor og sto i denne stillingen til 1986. Han valgte Magnhild Mæhlum (1924-2017) som livspartner, og de giftet seg i 1946. Da de forlovet seg i 1945 bodde hun på Lena. Magnhild og Torgeir Finn barna Oddmund, f. 1952 og Tone, f. 1956.

Magnhild var datter av Martha Øksne (1894-1974) og Ottar Mæhlum (1891-1943), begge fra Vardal. Med sin bakgrunn fra livet på gardsbruk falt det Martha og Ottar naturlig å søke stillinger ved Fluberg pleiehjem, noe de også fikk. Martha hadde ansvaret for pasienter og forpleining, mens Ottar tok seg av gardsbruket. De ble der i 13 år, men valgte under krigen å flytte til Østre Toten. Ottar hadde fått stilling som gardsbestyrer ved Labo hvilehjem. Der var Ottar i 1943 var utsatt for en ulykke som kostet ham livet. Under innkjøring av avling i skuronna

oppholdt han se alene på låven. Der ble han funnet livstruende skadet etter et fall på ca. seks meter. Martha ble alene med datteren Magnhild og måtte skaffe seg en jobb.

På Gjøvik ble aldershjemmet i 1945 på nytt disponibelt til sitt egentlige formål etter at tyskerne hadde benyttet det til sine behov under krigen. Huset skulle igjen benyttes som aldershem, og Martha Mæhlum ble ansatt som bestyrerinne. Hennes arbeid for gamle i Gjøvik ble avsluttet i 1959. Ved sitt fratreden ble hun av styret for hjemmet og kommuneledelsen sterkt hyllet for sin store innsats og sine samarbeidsevner. Magnhild Mæhlum giftet seg med Torgeir Lauvdal jr. (1919-2002). De bosatte seg i Brumunddal hvor Torgeir arbeidet i skoleverket.